

LIBRIS | We know
J U A N R U L F O
books

COCOSUL , DE AUR

și alte povestiri

Cu comentarii de
JOSÉ CARLOS GONZÁLEZ BOIXO,
DOUGLAS J. WEATHERFORD și DYLAN BRENNAN

Traducere din spaniolă de
ILEANA SCIPIONE

CURTEA VECHÉ

CUPRINS

Ediția prezentă / 9

Cocoșul de aur / 17
JUAN RULFO

Rezumat / 91
JUAN RULFO

Evaluarea literară a romanului *Cocoșul de aur* / 95
JOSÉ CARLOS GONZÁLEZ BOIXO

Rădăcinile cinematografice ale *Cocoșului de aur* / 105
DOUGLAS J. WEATHERFORD

Formula secretă / 117
JUAN RULFO

Despre *Formula secretă* / 125
DYLAN BRENNAN

Alte povestiri /	129
JUAN RULFO	
Ale vieții nu-s prea serioase /	137
O frântură de noapte /	141
Scrisori către Clara – XII /	151
Castillo de Teayo /	157
După moarte /	167
Mătușa Cecilia /	169
Cleotilde /	173
Tatăl meu /	183
La fel ca ieri, a spus părintele /	187
Susana Foster /	191
Mergea îndurerat, somnoros de oboseală /	193
Ángel Pinzón s-a oprit în centru /	199
Iscoditorul /	207

LEBRIS

We know
books

COCOȘUL DE AUR

Se crăpa de ziuă.

Pe ulițele pustii din San Miguel del Milagro, câteva femei învăluite în *rebozo*⁸ se îndreptau spre biserică, chemate de clopotele primei liturghii. Ici-colo, alte câteva măturau drumurile prăfuite.

Din depărtare, de la o distanță atât de mare, încât nici măcar nu i se puteau distinge vorbele, se auzea lărmuiala unui crainic-vestitor. Unul de țară, dintre aceia care se opresc la fiecă colț de uliță și răcnesc văicărit tot ce știu despre chipul și înfățișarea câte unui dobitoc răzlețit, a unui plod rătăcit sau a vreunei fetișcane care-și pierduse urma... În cazul fetei, anunțul era mai amănunțit, căci, pe lângă ziua când se făcuse nevăzută, crainicul-vestitor trebuia să aducă la cunoștință cine e presupusul vinovat de răpirea fetei, unde o pitise păcătosul și

---

⁸ (*Am.*) Eșarfă dreptunghiulară amplă, dintr-o țesătură fină de mătase, bumbac sau chiar de lână groasă, pe care femeile sărace de la țară o poartă pe sradă, acoperindu-și cu ea capul și umerii și lăsând-o să atârne pe piept și pe spate. (*N. trad.*)

dacă părinții ei făcuseră plângere ori o lăsasera în voia sorții. Și toate astea doar pentru a lămuri cătunul despre cele petrecute și pentru ca rușinea să-i silească pe fugari să se unească întru taina căsătoriei... Cât despre dobitoace, era legiuit să se iasă în căutarea lor dacă raportarea dispariției nu dădea roade, căci altfel munca crainicului-vestitor n-avea să fie plătită.

În timp ce femeile mergeau tot mai departe, pe drumul către biserică, vocea crainicului răsuna tot mai aproape, până ce, zăbovind la colț de uliță, acesta își ducea palmele pâlnie la gură și începea să răcnească ascuțit și tăios.

– Roib rănit... În toiul rutului... Cinci ani... Neprietenos... Însemnat pe crupă... Cu fierul roșu... Frâu fals⁹... S-a fost pierdut alaltăieri la Potrero Hondo... E proprietatea lui don Secundino Colmenero. Douăzeci de pesos răsplată cui l-o afla... Fără chibiți băgăcioși...

Fraza din urmă era lungă și lipsită de orice armonie. După aceea, crainicul-vestitor gonia mai departe și lua de la capăt același refren, apoi se ducea iar mai încolo, ca să se topească în cele din urmă în cele mai îndepărtate cotloane ale cătunului.

Cu aceste vești se îndeletnicea Dionisio Pinzón, unul dintre cei mai sărmani bărbați din San Miguel del Milagro. Își ducea traiul într-o cocioabă dărăpănată din mahalaua Arrabal, alături de mă-sa, bolnavă și uitată de vreme nu atât pentru anii care o împovărau, cât din pricina nevoilor. Și chiar dacă Dionisio Pinzón părea bărbat în putere, în realitate era beteag,

---

⁹ (Am.) Curele ca de căpăstru, legate la un capăt de șa, iar la celălalt de inelele din gura calului, astfel încât acesta să nu-și poată apleca gâtul într-o parte sau alta. (N. trad.)

căci avea un braț bicisnic, cine mai știe din ce pricină; dar ce-i sigur e că brațul acela îl împiedica să facă anume munci în construcții ori cultivarea pământului, singurele îndeletniciri care se cunoșteau în sat. Astfel încât, în cele din urmă, n-a mai fost bun de nimic ori, cel puțin, și-a dobândit această faimă. Și așa s-a făcut crainic-vestitor, meserie pentru care se putea lipsi de ajutorul brațelor și pe care și-o făcea bine, fiindcă avea și vocea, și dorința de muncă necesare.

Niciun cotlon al satului nu scăpa nemăturat de răcnetele lui, când striga fie din însărcinarea cuiva, fie, de nu, când căuta vaca indiană¹⁰ a domnului preot, aceea care avea năra-vul de a o șterge pe munte ori de câte ori găsea deschisă poarta ogrăzii de la parohie, ceea ce se petrecea mult prea adesea. Și, uneori, când lipsea câte un taie-frunză-la-câini care, auzindu-i răcnetele, să se ofere să plece în căutarea acelei vaci, însuși Dionisio se tocmea s-o facă, primind în schimb câteva binecuvântări și făgăduiala că Cerul îl va răsplăti pentru că sărise în ajutor.

Chiar și așa, cu câștig sau fără, vocea nu-i slăbea nici-când, iar el continua să-și facă datoria, deoarece, ca să spunem drept, n-avea nimic altceva de făcut ca să nu moară de nemâncare. Și chiar n-ajungea acasă mereu cu mâinile goale, ca, de pildă, când cu îndatorirea de a vesti pierderea calului roib al lui don Secundino Colmenero de pe la cântători până hăt în crucea nopții, până când simțise că răcnetele i se topeau în hămăitul câinilor din cătunul cufundat în somn; și, cum în cursul zilei nu voise Domnul să se arate calul și nimeni

---

¹⁰ Amerindiană. (*N. trad.*)

nu dăduse nimic de știre, don Secundino nu s-a socotit cu el până nu și-a văzut dobitocul priponit la umbră în ogradă, căci nu voia să dea bani buni la om rău; dar, pentru ca vestitorul să nu-și piardă înflăcărea și să strige fără răgaz știrea pierderii roibului, i-a dat drept avans un decilitru de zeamă cu fasole pe care Dionisio Pinzón l-a învelit în basmaua lui pestriță și l-a dus acasă, sosind abia la miezul nopții, mort de pustiul de la lingurea și cum nu se poate mai ostenit. Ca de atâtea alte ori, mă-sa a făcut ce-a putut ca să-i pună la fiert un strop de cafea și la copt câțiva *navegantes*, care nu erau nimic altceva decât spini de cactus pe jumătate fierti, dar care izbuteau, cel puțin, să-i păcălească o vreme stomacul.

Dar nu-i mergea rău chiar mereu. An de an, se tocmea să vestească oaspeții la hramul drăgaicii din San Miguel. Și era mereu acolo, lângă bătăile sonore ale tobei mari și chițcăielile clarinetului indian, îngropându-și strigătele armonizate într-o portavoce din carton, făcând cunoscute jocurile, cocoșarii cu păsări dresate care-și întărâtau luptătoarele, surprizele și, pe parcurs, toate sărbătorile bisericești și slujbele care se țineau de-a lungul a nouă zile, neuitând să anunțe nici micile reprezentații din corturi sau unsoarele bune la toate. Mult mai la coada procesiunii în fruntea căreia se afla el mergeau cei cu instrumentele de suflat, îndulcind clipele de răgaz ale crainicului-vestitor cu notele muzicale dezacordate ale lui *Zopilote Mojado*¹¹. Defilarea se încheia cu trecerea

11 (*Sp.*) Paso doble celebru. Se traduce prin „vultur-pleșuv“, marele dușman al lui Chapulín Colorado, bătrâna fantomă amerindiană piele-roșie, care își terorizează victimele. (*N. trad.*)

carelor împodobite cu fete ce adăstau sub arcade confecționate din *carrizo*¹² și tulpini fragede de porumb.

Atunci, Dionisio Pinzón își uita de viața-i plină de nevoi și înainta mulțumit în fruntea invitațiilor, încurajând cu strigăte clovnii care-l însoțeau făcând năzbâtii și piruete în aer, ca să înveselească publicul.

Într-unul dintre acești ani, poate că în urma recoltelor bogate sau printr-o minune făcută de cine știe cine, la acele distracții peste poate de zvăpăiate a fost mai mare îmbulzeală decât oricând în San Miguel del Milagro. Așa de tare s-au aprins și s-au înflăcărat petrecăreții, că două săptămâni mai târziu jocurile debordau de același fast, iar luptele de cocoși păreau fără sfârșit, astfel încât cocoșarii din ținut și-au epuizat stolarile și tot au mai avut vreme să comande alte vietăți, să le îngrijească, să le antreneze și să le pună să lupte. Unul dintre ei a fost Secundino Colmenero, cel mai chiabur bărbat din sat, care și-a distrus arena pentru cocoși și și-a pierdut orbește în fericitele lupte ale acestora, pe lângă toți gologanii, și o fermă plină cu găini și douăzeci și două de vaci, care erau singura-i avere. Și, chiar dacă până la urmă tot a mai recuperat câte ceva, restul i s-a irosit pe apa rămășagurilor.

Dionisio Pinzón vedea totul pe când ducea în grabă la bun sfârșit nesfârșitele daravele. Nu mai era crainic, ci făcea galerie în arenă. Izbutise să preia aproape toate luptele de cocoși și în

---

12 (*Am.*) Nume comun dat mai multor graminee care cresc în locuri umede pe malurile râurilor și ale lagunelor din țările calde. (*N. trad.*)

Dar, revenind la Dionisio Pinzón, chiar în noaptea despre care vorbim i s-a schimbat norocul. Ultima luptă de cocoși a fost cea care i-a sucit soarta.

Se înfruntau un cocoș alb din Chicontepic și unul auriu din Chihuahua. Se puneau pariuri în draci și cineva a pariat chiar cinci mii de pesos, dar iată că i s-au prăpădit cu toții pe apa sâmbetei, căci a pariat pe cocoșul din Chihuahua.

Cel alb s-a dovedit bolnăvicios și amărât. A acceptat să lupte când l-au dezvelit, dar, odată ce i-au dat drumul spre linia de pornire, s-a repliat într-un cotlon de la primele asalturi ale auriului. Și acolo a rămas, cu capul plecat și aripile pleoștite de parcă boala. Chiar și-așa, auriul s-a dus până unde stătea albul, ca să caute gâlceavă, cu gulerul înfioat și oasele pintenilor înfigându-se masiv la fiecare pas pe care îl făcea în jurul poltronului. Bolnăviciosul s-a repliat și mai abitir pe gard, dând dovezi de frică și o nemăsurată intenție de-a o lua la goană. Cu toate astea, când s-a văzut asaltat de cocoșul din Chihuahua, albul a făcut un salt, încercând să scape de atacurile auriului și a căzut pe spinarea în ape de culori a dușmanului său. A dat cu putere din aripi ca să-și țină echilibrul și, în cele din urmă, când a dat să scape din blocajul unde nimerise, a izbutit să desprindă cu *navaja*¹⁴ ascuțită a pintenului o aripă a auriului.

Cocoșul de rasă pur-sânge din Chihuahua, schilodit, îl ataca pe laș fără urmă de milă, iar acesta se retrăgea în colțul

---

¹⁴ (Am.) Arme tăioase care i se montează cocoșului înainte de luptă.
(N. trad.)

lui la fiecare năvală a auriului, dar zbură nu prea sus când se simțea încercuit. Și tot așa o dată și încă o dată, până când, nemaiputând face față sângelui care-i șiroia din rană, auriul s-a aruncat și și-a înfipt ciocul în podeaua arenei fără ca albul să facă nici cea mai mică încercare de a-l ataca.

În acest fel, pasărea cea mișelnică a câștigat lupta și tot în acest fel Dionisio Pinzón a proclamat-o câștigătoare când a răcnit:

– Lupta e pe sfârșite! Pierde pasărea mare!

Și imediat a adăugat:

– Des-chi-deeți porțile...!

Sărăntocul din Chihuahua și-a primit cocoșul grav rănit.

I-a suflat în cioc ca să-l descongese și a încercat să-l țină pe picioare. Dar, văzând că dădea iar să se prăbușească, ghemuindu-se ca o minge din pene, a zis:

– N-am de ales, trebuie să-i iau viața.

Și era gata să-i sucească gâtul, când Dionisio Pinzón a îndrăznit să-l oprească:

– Nu-l ucideți, l-a implorat. Se poate vindeca și va fi bun măcar de prăsilă.

Bărbatul din Chihuahua a râs batjocoritor și i-a aruncat lui Dionisio Pinzón cocoșul, de parcă voia să scape de o cârpă murdară. Dionisio l-a prins din zbor, l-a luat în brațe grijuliu, aproape cu gingășie, și a ieșit cu el din arenă.

De cum a ajuns acasă, a săpat o gaură sub șopron și, ajutat de mă-sa, a îngropat cocoșul acolo, lăsându-i doar capul afară.

Și așa au trecut zilele. Dionisio Pinzón trăia doar cu gândul la cocoș, pe care-l copleșea cu îngrijirile. Îi aducea apă și de-ale gurii. Îi strecura firimituri de tortilla și frunze de lucernă în cioc și se străduia să-l facă să le înghită. Dar pasării nu-i era nici foame, nici sete; părea să-și dorească numai să plece de pe lume, deși Dionisio era acolo tocmai ca să nu i-o îngăduie, păzind-o fără răgaz, fără să-și ia privirile de pe ochisorii pe jumătate adormiți ai cocoșului îngropat.

Cu toate astea, într-o dimineață, și-a dat seama că pasărea nu mai deschidea ochii, iar gâtul îi atârna slobod în jos. Dionisio a pus în grabă o ladă peste locul îngropăciunii și ceasuri la rând a lovit în aceasta cu o piatră.

Când în sfârșit a dat la o parte lada, cocoșul l-a privit aiurit, dar prin cioc îi intra și-i ieșea aerul reîntoarcerii la viață. Dionisio a tras mai aproape de cocoș blidul cu apă, iar vietatea a băut; i-a dat să mănânce terci de porumb, iar pasărea l-a înghițit cu iuțelă.

Abia câteva ore mai târziu, Dionisio și-a scos cocoșul la păscut în ograda bătută de soare. Cu toate că uneori își pierde echilibrul, căci îi lipsea sprijinul aripii rupte, acel cocoș de aur, încă cenușiu de la glodul în care zăcuse, își dovedea rasa aleasă stând drept și plin de vitejie în fața vieții.

Curând, rana cocoșului s-a vindecat. Deși i-a rămas aripa ușor mai ridicată decât cealaltă, o flutura cu putere, dând brusc și sfidător din ea zilnic la ivitul zorilor.

Dar tocmai în vremea aceea s-a prăpădit mama lui Dionisio, de parcă și-ar fi dat sufletul pentru viața lui „aripă șchioapă“,

cum ajunsese să i se spună cocoșului de aur. Căci, în vreme ce acesta era tot mai vioi, muica lui Dionisio își pierdea pe zi ce trecea puterile, până s-a prăpădit sub nenumăratele-i beteșuguri.

Numeroșii ani de nevoi, lungile zile de nemâncare și lipsa oricărei nădejdi o omorâseră cu zile. Și chiar când Dionisio își închipuia că aflase curajul să lupte cu tărie pentru amândoi, mă-sa n-a mai aflat nici leacurile, nici voința de a-și regăsi puterile pierdute.

Fapt e că a plecat pe ailaltă lume. Iar Dionisio Pinzón a trebuit s-o ducă la groapă fără să aibă măcar cu ce să-i cumpere o raclă în care s-o înmormânteze.

Poate că atunci a început să urască satul San Miguel del Milagro. Nu doar fiindcă nimeni nu-i dăduse o mână de ajutor, ci și fiindcă își bătuseră cu toții joc de el. Adevărul e că oamenii își râseseră de chipul ciudat în care Dionisio mergea pe mijlocul străzii, purtând pe umeri un soi de cușcă alcătuită din scândurile putrede ale ușii, în care zăcea, învelit într-o rogojină, trupul fără viață al mă-sii.

Toți cei care l-au zărit și-au râs de el, crezând că se ducea să arunce vreun dobitoc mort.

Culmea culmilor, chiar în ziua aceea, pe lângă că și-a dus la groapă muica, a trebuit să vestească și fuga Tomasei Leñero, fetișcana pe care ar fi dorit s-o ia de nevastă, dacă nu l-ar fi împiedicat sărăcia:

– Tomasa Leñero, striga. Paisprezece ani împliniți. A fugit în a douăzeci și patra zi de când se pare că era cu Miguel Tiscareño. Miguel era orfan de ambii părinți. Tomasa era singura fiică a lui Torcuato Leñero, care imploră să i se dea de veste unde i-a fost dusă fata.